

Александра Ђурић Миловановић

САНУ
Балканолошки институт
Београд

Приказ

О ПРОТЕСТАНТИЗАЦИЈИ РОМА ЈУГОИСТОЧНЕ СРБИЈЕ⁴⁶

Студија социолога религије Драгана Тодоровића *Роми на трећи начин (Утицај протестантизма на свакидашњу културу Рома)* представља резултат ауторових дугогодишњих истраживања феномена протестантизације Рома југоисточне Србије. Иако по обиму невелика, у књизи је на сажет и прегледан начин представљено истраживање једне ретке теме која укључује теренски рад са осетљивим и врло често маргинализованим заједницама, што представља изузетно сложен истраживачки задатак. „Улазак“ истраживача у тзв. мале верске заједнице, као што су Хришћанска баптистичка црква, заједница Јеховиних сведока, Хришћанска адвентистичка црква, Еванђеоска протестантска црква, обављање интервјуа са верницима, пасторима, присуства богослужењима и слично, подразумева и вештине истраживачког поступка током рада на терену. Велики број дубинских интервјуа које је аутор сакупио током вишегодишњег истраживања, једним мањим делом представљени су и у овој књизи. Оригиналноста монографије представљају и фрагменти интервјуа, који заједно са ауторовим коментаром, пружају слику живота Рома протестаната у истраживаном подручју.

Драган Тодоровић је овом студијом, као и свим својим досадашњим публикацијама, отворио једно изузетно важно питање приступања малим верским заједницама и променама које конверзија из православља или ислама у протестантизам доноси. Узимајући Рома за студију случаја, аутор указује и детаљно описује кроз добијени теренски материјал, како наступа прелазак из ислама у протестантизам, што представља јединствен случај не само за наша домаћа истраживања, већ и за европску и светску научну публику. За разлику од простора данашње Војводине, где су се нове протестантске заједнице оснивале крајем 19. и почетком 20. века међу различитим етничким групама, протестантске заједнице јужно од Дунава основане су касније и у мањем бро-

⁴⁶ Драган Тодоровић. (2015) *Роми на трећи начин (Утицај протестантизма на свакидашњу културу Рома)*. Ниш и Нови Сад: ЈУНИР и Прометеј, 1-87.

ју. Описујући процес протестантизације југа Србије, аутор издаваја три таласа у којима се тај процес одвијао; први талас током 1950. и 1960. година 20. века када путем првих мисионара из Београда долази и до првих контаката са новом религијом. Начин ширења ових заједница разликовао се од праксе традиционалних верских заједница као што је СПЦ или исламска заједница. Други талас наступа 1980–1990 године, када и присуство нових протестантских заједница постаје видљивије, односно њихов излазак у јавни простор постаје све заступљенији. Ту треба нагласити и каритативну улогу које су ове заједнице имале током 1990-тих (Адра, Љуби ближњег свог). Последњи, трећи, талас настаје од 2000. године, када је приметно и слободније деловање малих верских заједница, боља организација, образовање свештеничког кадра, омладинске секције и слично.

Када говори о распрострањености ромског протестантизма, Драган Тодоровић указује на суштину промене која наступа конверзијом или обраћењем. За разлику од положаја који су Роми имали у традиционалним црквама, који је неретко био маргинализован или стигматизован због њиховог мањинског положаја, у новим протестантским заједницама они стичу ишчекивано уважавање заједнице којој припадају. Тодоровић говори о неизаинтересованости традиционалних верских заједница за ромске проблеме, као и за њихово недовољно укључивање у активности заједнице. За разлику од њих, мале верске заједнице отворене су по принципу наднационалности или анационалности за припаднике свих етничких заједница, на које се гледа у потпуности развноправно и са уважавањем. Религијски идентитет овде преузима доминантну улогу, стога се Роми осећају боље интегрисано и прихваћено нарочито када је реч о Србима у протестантским заједницама. Управо то аутор и истиче, да је подела која је одувек постојала код Рома на „Ми Роми и они Гаце“ нестала и уместо ње наступила нова „Ми верујући–они неверујући“, односно ми верници одређене заједнице и остали из света, представљају кључну промену у социјалним везама код Рома протестаната. У књизи се наводи читав низ промена у погледу одбацивања исламских и православних обичаја: прослава Божића, Ускрса, славе, Рамазана, Курбан Бајрама, и традиционалних ромских празника Василице, Турђевдана, Бибије. За Роме пре чина обраћења празновање ових празника представљало је темељ њиховог ромског идентитета. Они су јединствени за све Роме и представљају део ромске традиције. Роми протестанти више не обележавају поменуте празнике или је њихово обележавање редуковано, што аутор примећује код пентекосталаца. Поред тога, у књизи се наводе и примери из животног циклуса, са редукованим обичајима, изостајањем некадашњих ритуала (пример прерани бракови, куповина младе и заснивање брачне заједнице искључиво са чланом из заједнице). Животни циклус се мења. Подстиче се образовање, здраве животне навике: забрањује се пушење, алкохол, цигарете, крађа, лаж, насиље, а подстиче се радна етика. Однос према смрти је такође другачији, предсмртни и посмртни обичаји се мењају, као и бројне ритуалне радње које бивају напуштене (нема

плакања за мртвима, хране на гробљу, свећа, крста, не носи се црнина и слично). Редуковање свих елемената претходних верских пракси су видљиви у свим животним аспектима појединца. Од највећег значаја је начин на који Роми изграђују свој нови идентитет са осталим члановима заједнице „браћом и сестрама“, јер се на тај начин руше баријере створене традиционалним додељивањем улоге „нечистих“. Ромима је привилегија и част да буду део протестантских заједница у којима се осећају прихваћено и једнако са осталим члановима. Њихов нови религијски идентитет мења не само верску праксу, већ и ствара нови поглед на свет. За промену навика унутар верујућих породица Драган Тодоровић наводи пример радне етике, где материјално овосветовно богатство представља показатељ Божје изабраности за оносветовни живот. Конверзија је са сигурношћу покренула процес преобликовања њиховог идентитета, као и стварање нових социјалних односа унутар заједница са Србима, као и са Ромима ван верских заједница. Аутор са опрезом закључује да ћемо тек имати прилике да видимо колики је допринос малих протестантских верских заједница интеграцији и еманципацији Рома у српском друштву, узимајући у обзир у којој мери су мале верске заједнице у нашем друштву и даље врло маргинализоване и недовољно прихваћене. Студија *Роми на трећи начин*, као и обимна прикупљена грађа, представљају неизмеран допринос Драгана Тодоровића, не само ромолошким студијама, већ и социологији и антропологији религије јер указује на динамику, сложеност и присутност малих верских заједница међу различитим етничким групама на простору Србије.